

Микола МИХАЛЬЧЕНКО

ПОСТКОЛОΝІАЛЬНИЙ СИНДРОМ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ І ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ОСВІТИ*

В статті розглядаються сценарії суверенізації деяких пострадянських республік. Особлива увага приділяється подоланню постколоніального синдрому в Україні, а саме в системі освіти.

Україна стала незалежною, і одразу постала проблема освітньої реформи, а також різних змін у сфері науки. Україні вже не потрібно готувати масу фахівців для військово-промислового комплексу, для армії, для системи дослідних установ, які працюють на армію, флот, військово-промисловий комплекс, систему шпигунства тощо. Перед керівництвом країни постала проблема: йти в ар'єргарді Росії і повторювати її кроки у сфері освіти або робити суверенну систему освіти, інтегровану у світовий освітній простір.

Україна не Росія, говорив екс-президент Л.Кучма, і він був правий. Росія прагне повернути статус наддержави, хоча б у політичній і військовій сферах. На виконання цього завдання розгортається російська освіта і наука. Україні ця мета не підходить. Вона самореалізується як середня європейська держава з поки що позаблоковим статусом. А кожна національна система освіти у своїх пріоритетах розвитку повинна виходити, в першу чергу, з політичних, економічних і культурних цілей внутрішнього розвитку. До того часу, поки Україна не зрозуміє цього, а буде орієнтуватися на абстрактні «європейські цінності» або крок за кроком повторювати дії Росії, вона не здійснить справжньої освітньої реформи в інтересах країни, не забезпечить потреб розвитку науки, економіки, політики, культури тощо.

Так званий «Болонський процес» — це зовнішній і не визначальний фактор освітньої реформи. Це лише механізм адаптації, своєрідний «перехідник» для підключення української системи освіти до мережі європейської освіти і спосіб підвищити конкурентоздатність українських

* Друкується в порядку дискусії.

фахівців на світовому ринку праці. Наголошуємо, внутрішні проблеми розвитку України визначають мету і шляхи здійснення освітніх реформ.

На жаль, Україна поки що не стала реально суверенною державою і розвивається як постколоніальна країна, а це гальмує реформи не тільки в освіті, але й в інших галузях народного господарства. Зупинимося на цьому аспекті більш ґрунтовно.

Розпад колоніальних імперій породив багато роздумів на тему: стосунків колишніх метрополій і колоній і дав велику різнобарвну мапу практик взаємовідносин цих історичних суб'єктів, вибору шляху розвитку економіки, науки і освіти. З одного боку — теорія і практика взаємовідносин Великої Британії з своїми колишніми колоніями, коли навіть у таких суверенних, заможних державах, як Канада і Австралія, британський монарх залишається номінальним сюзереном. Франція до цього часу не відмовилася від права застосовувати своє військо під час кризових ситуацій у своїх колишніх колоніях. А деякі країни рішуче розірвали колоніальні зв'язки. Скажімо, зовсім інші (і різнопланові) відносини Іспанії, Бельгії, Нідерландів, Португалії з своїми колишніми колоніями. Взаємовідносини в сфері освіти і науки багато в чому залежать від політичних і економічних зв'язків, які домінують у порівнянні з іншими.

Нова проблема виникла, коли розпалася така колоніальна держава, як Радянський Союз. По-перше, перебудовується система взаємовідносин з формально незалежними країнами, що раніше складали «соціалістичний табір», в якому «комендантом» був СРСР. По-друге, будується нова система взаємовідносин на пострадянському просторі, де виникли реально і формально незалежні держави. На другому аспекті ми і зосередимо свій аналіз, оскільки цей аспект має життєво важливий характер для України.

Процес суверенізації пострадянських країн проходив як: а) повернення до історії, коли Росія не захопила країну, підкорила етнос, імітувала «добровільне входження» і т.д.; б) становлення нової сучасної держави. Звідси шарахання між ідеалізацією минулого країни або народу і бажання увійти в річище сучасного цивілізаційного процесу. При цьому становлення нових країн мало свою індивідуальну специфіку, яка залежала від сполучення цих двох головних тенденцій, мети політичних, культурних і економічних еліт, якості цих еліт, міри російського впливу, пануючої релігії і т.д. Тому було і загальне у формуванні нових держав і специфічне. Загальним для усіх країн було: політичне і геополітичне визначення, вибір економічної моделі розвитку, морально-психологічний бік «пострадянського розлучення». Специфічним: модель політичного режиму, модель нації — поліетнічна або моноетнічна (шляхом виштовхування в першу чергу росіян та «ворожих» етнічних груп), пошук союзників і визначення «ворогів», перебудова науки, освіти і т.д.

На першому етапі домінував процес встановлення відносин між метрополією (Росією) і колоніями, формування національної ідентичності,

питання національної безпеки, перебудови економіки, науки, освіти. Тут кожна пострадянська країна обирала свій шлях, наприклад, країни Балтії не стали навіть претендувати на розподіл спільного майна СРСР, застосували «нульовий варіант», у тому числі, в системі освіти (ми нікому нічого не винні і нам ніхто нічого не винний), рішуче виштовхнули за свої кордони російських вояків і попрямували в НАТО і ЄС.

Найбільш тонку і гнучку політику щодо Росії проводив Казахстан, оскільки серед населення цієї країни слов'ян, особливо росіян і українців, було, за різними даними, стільки ж, скільки казахів або й більше. Під час розмови про імовірну участь у «слов'янському СОЮЗІ» керівництво Казахстану перенесло столицю країни в центр «слов'янського регіону» в Астану і провело швидку казахстанізацію органів влади, поступово витіснюючи слов'ян з органів влади і країни. Тим самим був нейтралізований потенціальний сепаратизм у слов'янських областях, різко змінена етнічна ситуація на користь казахів, а могутній ресурсний потенціал Казахстану, в тому числі в паливно-енергетичному комплексі, дозволив знизити вплив економічного шантажу з боку Росії. Значна ж переорієнтація на економічні зв'язки з Китаєм, США та іншими країнами дозволила зміцнити економічний і політичний суверенітет країни. Таким чином кожна країна обирала свій шлях розбудови взаємовідносин з колишньою метрополією. Деякі країни продовжували навчати фахівців у Росії, деякі рішуче переорієнтувалися на Захід.

Найбільш складно було Білорусі. Керівництво Білорусі фактично було приречено проводити політику «дружби народів»* під тиском проросійських настроїв населення, в тому числі і в системі освіти. Як раз в БРСР були найбільш яскраві зразки русифікації: практично була знищена білоруська мова і культура, і лише такі етнічно-музикальні ансамблі, як, наприклад, «Песняры» ще створювали ілюзію «процвітання» національної мови і культури; влада Білорусі була повністю денационалізована; промисловість майже повністю контролювалася росіянами; війська Росії не розцінювали як окупаційні і т.д.

І тут варто оцінити геніальність Президента Білорусі О.Лукашенка. Прикриваючись радянською риторикою про «дружбу народів» та ілюзіями про імовірність «слов'янського союзу», де першим кроком є створення єдиної російсько-білоруської держави, О.Лукашенку вдалося багато років отримувати дешеві ресурси з Росії і уникати митних зборів на продукцію з Білорусі, отримувати фінансову допомогу з боку Росії. За майже двадцять років владі Білорусі вдалося зламати громадську думку на користь національних інтересів країни, привчити громадян Білорусі по-

* Ідеологічне поняття «дружба народів» було застосоване більшовицькою владою для прикриття політики русифікації щодо «союзних» республік. Народи не можуть «дружити» як юнаки або дівчата. Кожен народ має свої докорінні інтереси, які відстоює або не вміє відстояти. Бажаними є взаємовигідні відносини народів, держав. «Дружба народів» в будь-який момент перетворюється у ворожечу.

важати незалежність країни, національну мову і культуру. І вже більше ніж п'ять років, як свідчать соціологічні опитування білоруських соціологічних служб, більшість населення Білорусі виступає проти створення «єдиної держави». Навіть створення конфедеративної держави Білорусь — Росія підтримує меншість населення. Безумовно, така ситуація викликає низку заходів з боку Росії з покарання «неслухняної» Білорусі. Можна прогнозувати, що така хитромудра політика О.Лукашенка буде і надалі частково успішною, але усе менше. Це ж відноситься і до «інтеграції» системи освіти і науки.

Інша історія «розлучення» України з Росією.

«Неслухняність» України в 1990—91 рр. при спробах оновлення договору про існування СРСР, навіть у формі конфедеративної держави, була недооцінена політиками Росії. Головним у ці роки для М.Горбачова і Б.Єльцина була боротьба за особисту владу. А з іншими республіками, вважали вони, розберуться пізніше, може за виключенням республік Балтії. Тим більше, що до влади у цих «союзних» республіках прийшли хоча і націонал-комуністи, але усе ж комуністи. В Україні владні інститути контролювали комуністичні функціонери В.Івашко, А.Гуренко, Л.Кравчук, Компартія України була «могучим отрядом КПСС». Вважалося, що хто-хто, «хохли» нікуди не подінуться, хоча трошки і пограють у самостійність і демократію. Навіть «зміцнювати» КПРС, коли вона почала розвалюватися, М.Горбачов покликав В.Івашко. Але склалося не так, як гадалося.

По-перше, Компартія України, як в цілому й КПРС, була серйозно «хвора»: застаріла ілюзорна ідеологія не працювала; компартійна номенклатура була відірвана не тільки від народу, але й від рядової «комуністичної» маси, яка зовсім не була комуністичною; рішення з'їздів КПРС і Компартії України були відірвані від реальності і ніхто вже не вірив в перемогу комунізму, коли навіть неякісні продовольчі і промислові товари зникли з магазинів. Купити шкарпетки, пральний порошок, десяток яєць тощо було великою вдачею. По-друге, політичний капітал більшовицької влади як справедливої і чесної був розтриньканий і почався процес зрощування влади і тіньового капіталу, який підживлював корупцію. «Блат» як спосіб щось «дістати», просунутися в кар'єрі, вступити до престижного вузу, отримати житло і т.д. перетворив владу в «блатну», яка діяла не за законом, а позазаконно. У цих умовах не могло бути правової держави, високої моралі. І народ це чудово розумів. По-третє, українській партноменклатурі набрид політичний і економічний диктат Москви, вона прагнула сама хазяйнувати в Україні і відчувала себе достатньо могутньою для розриву з Росією, особливо в умовах жорстокої боротьби за владу в самій Росії. Крім того, почався процес розкладу в репресивних органах у КДБ, МВС, прокуратурі, судах, армії (яка була деморалізована поразкою в Афганістані).

«Розлучення» з Росією історично визріло і відбулося. Постало питання про економічну і політичну владу в Україні, про тип держави, про

трактування «спільної» історії, про підготовку кадрів для народного господарства за допомогою освіти.

Економічну і політичну владу в Україні швидко ОПАНУВАЛИ представники господарчої і партійно-радянської номенклатури, спочатку за підтримки криміналітету, який поступово приборкали, включивши частину в прозору і тіньову економіку, а частину знищивши. В перші роки незалежності освіта і наука розвивалися (або занепадали) за законами соціальної інтеграції.

На першому етапі незалежності в 1991 — середині 1994 рр. на чолі держави стояв яскраво виражений ідеолог Л.Кравчук, який поставив питання ідеологічно і політично: Україна стає дійсно незалежною або перетворюється в сателіта Росії з обмеженим суверенітетом. Перший варіант влаштовував національно-орієнтовані еліти і маси. Другий — господарчу номенклатуру, так званих «червоних директорів», які були включені в союзну економіку і ресурсно та технологічно багато в чому залежали від Росії. Проблему, що усі докорінні реформи треба розпочинати з освіти, в тому числі, у сфері мови і культури, еліти України не усвідомлювали.

Л.Кравчук та національно-патріотичні сили обрали перший варіант, який мав шанси на успіх, як і в країнах Балтії. Але українська «хуторянська» психологія розколола націонал-патріотичні сили і вони не пішли в значній мірі на союз з Л.Кравчуком. Головну розкольніцьку місію, на жаль, зіграв В.ЧОРНОВІЛ та група його прихильників, які діяли згідно із стереотипами: «ні — співпраці з колишніми КОМУНЯКАМИ»*. Це мало два великих наслідки. По-перше, Л.Кравчук програв боротьбу з «червоними директорами», які привели до влади Л.Кучму. По-друге, розколи в національно-патріотичному русі привели до його занепаду, до створення десятків маловпливових партій на чолі з міні-гетьманами або отаманами. І це була чергова поразка країни, здійснена руками так званих «націонал-патріотів». Черговий раз націонал-патріоти показали своє невміння йти на компроміси, раціональні угоди заради майбутнього країни і тим відкрили шлях для реанімації постколоніального синдрому в Україні. Така ситуація відбилася і на системі освіти, вона опинилася в ситуації нездійсненого вибору.

Л.Кучма прийшов до влади на хвилі постколоніальних настроїв, що повернення до тісного союзу з Росією забезпечить Україні дешеву сировину з метрополії, дешеві газ і нафту, відновлення роботи інтегративної економіки, військово-промислового комплексу, який був в радянські часи, в єдину систему і т.д. Але дуже швидко новообраний Президент України зрозумів марність цих надій.

* Ідеологічний радикалізм інколи потрібний — під час революції або контрреволюції. Але під час розбудови незалежної країни потрібні союзи усіх сил, які працюють на національні інтереси, не дивлячись на їх ідеологічне минуле.

За чотири роки Росія з соціалістичної стала махрово-капіталістичною, але з імперськими амбіціями. Хижацька приватизація підприємств і ресурсів зробили неможливою інтегративну економіку.

По-перше, навіть у радянські часи військово-промисловий комплекс був побудований прагматично з погляду імперії. В жодній з «союзних» республік не було завершених циклів виготовлення зброї (наприклад, в Україні навіть не виготовлялося мисливської зброї, не говорячи вже про пістолети, автомати, кулемети, гармати; в Україні будувалися танки, але оптика, зброя, значною мірою й моторна частина, вироблялися в Росії). Крім того, усі військово-промислові комплекси України мали своїх «двійників» (інколи декількох) в Росії. Тому Росія дуже швидко відкинула військово-промислові комплекси в пострадянських країнах як ящірка хвіст, зробивши замкнені цикли у себе. Це стосувалося і так званої продукції «подвійного призначення», тобто цивільної продукції, яка використовується для військових цілей (наприклад, українські вантажівки КРАЗ були в армії швидко замінені на російські вантажівки). Тому ні про яку «тісну» співпрацю військово-промислових комплексів (за декількома випадками) мови не могло бути. Навпаки, коли Україна, наприклад, зробила свій танк, то вона стала небажаним конкурентом Росії на світовому ринку зброї. Економіки Росії і України в цілому не могли бути «союзними», вони стали конкурентами. На конкурентній основі Росія будувала й освіту і науку.

По-друге, оскільки Росія швидше ставала капіталістичною країною і прагнула зберегти в Україні колабораціоністський режим, то вона застосувала усі свої переваги — ресурсний потенціал, військову могутність, освітнє та інформаційне домінування, «п'яту колону» в Україні і т.д. для збереження свого всебічного впливу в Україні, особливо в економічній і політичній сферах. І багато чого з цієї стратегії Росії вдавалося реалізувати усі двадцять років. Тільки замість «соціалістичної» риторики про інтернаціоналізм і світову перемогу комунізму для російського домінування використовувалася капіталістична риторика про вільний ринок, спільне минуле, «слов'янський союз», світові ціни і т.д. В той же час Росія досить ефективно висмоктувати талановиту молодь з України через залучення у свої університети, оновлюючи інтелектуальний потенціал Росії, вирішуючи демографічні питання.

По-третє, Президенти Росії — Б.Єльцин і В.Путін досить зневажливо ставилися до Л.Кучми і незалежності України, вважаючи, що «ідеологічно близький» Президент України якщо не «здасть» незалежність, то буде слухняним лідером колабораціоністського режиму. Але Л.Кучмі подалося бути президентом незалежної країни, і хоча зовнішньо він грав роль цілком лояльного до Росії політичного лідера, все ж він поступово застосовував політику балансування між Сходом і Заходом, між Росією і СІЛА. Він також ПОСТУПОВО ставав дійсно українським президентом, хоча «хвороби колабораціонізму» так і не подолав. Ідеологічні стереотипи, на-

бути ним у військово-промисловому комплексі СРСР і в комуністичній партійній системі, час від часу прокидаються. То він патріот України під час кризи навколо о. Тузла, то занадто лояльний до політичного і економічного тиску з боку Росії.

Режим В.Юшенка був ідеологічно-антиколоніалістський, інколи з надмірною антиросійською риторикою. Але у сфері економіки, реальної політики консолідації України, євроінтеграції було зроблено за п'ять років так мало, що недарма аналітики вважають роки президентства В.Юшенка «роками втрачених можливостей». Ми не бажаємо аналізувати цей період розвитку України тому, що можемо перейти від аналітики до жорстокого критицизму. У всякому разі бездіяльність або недоцільна діяльність режиму В.Юшенка з розбудови незалежності України призвели до того, що в Україні з 2010 року спостерігається сплеск неоколоніалістських, колабораціоністських настроїв. Інше питання: буде новий режим підігравати цим настроям або, як і режим Л.Кучми, зробить дрейф у бік проукраїнської, а не проросійської або пронатівської політики? Відповідь на це питання дасть історичний час, який буде визначатися декількома факторами.

Фактор перший. Прошло двадцять років незалежності України, але цілісної історії цієї країни немає. Є хронологія історичних фактів, яка свідчить, що Україна ще не обрала свого курсу розвитку і коливається між справжньою незалежністю і статусом сателіта — служника інтересам Росії. І поки що результатів осмислення цієї хронології фактів не бачимо в повній мірі ні у політиків, ні у населення. Точно також так звана «спільна історія України і Росії» є лише хронологією фактів, оскільки метрополія імперії* і колонізована країна мають різні історії, різні національні свідомості. А якщо спираються не на осмислену історію, а на хронологію історичних факторів, то можна тлумачити, інтерпретувати ці факти під кутом зору різних, інколи протилежних, інтересів. А це дозволяє волюнтаристськи переписувати історію. Тому написання більш-менш реальної історії України протягом тисячі років, хоч би на рівні підручників, — це ще тільки завдання перспективи.

Фактор другий. Політики, які пов'язані зі злочинами тоталітаризму і колоніалізму, не пройшли процес каяття і розриву зі злочинною історією своїх організацій і продовжують свою підливну діяльність проти незалежності України. Механізми ж захисту Конституції України і конституційного ладу або не існують, або не працюють, як це прийнято в демократичних, стабільних, відповідальних країнах.

Фактор третій. Політика і економіка в Україні тісно переплетені і корумповані. Тому боротьба за владу здійснюється фінансово-еконо-

* Поняття «імперія» не є образливим для Росії або СРСР. Сьогодні офіційною ідеологією Росії є неоімперська. Політики цієї країни охоче говорять про відродження імперії, про імперський статус Росії.

мічно-політичними групами (кланами) на фоні масової маніпуляції свідомістю МАС. Ротації владних груп мають характер простих замін однопорядкових гравців, що роблять політику в Україні неконструктивною, залежною від зовнішніх впливів. А отримання санкцій на проведення того чи іншого курсу, особливо з боку колишньої метрополії, стали звичкою для українських політиків.

Фактор четвертий. Ностальгія частини населення України за радянським минулим не є ностальгією за високим рівнем життя і свободою, а психологічним дискомфортом з приводу даремно витраченої молодості на здійснення ілюзорних ідеалів, переходом звичної атмосфери тоталітарного порядку (роби, що наказано) до ситуації свobodного вибору, коли людина обирає свій шлях і несе за себе відповідальність. Ще у Стародавній Греції був відкритий «СИНДРОМ віслюка на млині». Якщо віслюк усе життя ходив по колу, крутячи жорно, то, коли він старів і його випрягали, він не бажав йти від свого ярма. Крім того, психологія «рівності у бідності» теж працює в частини населення. Вчорашній день, минуле — це утопічний соціальний час частини людей, коли їм було зручно жити навіть під пресом страху, при відсутності свободи, але з шматком хліба, який дала тоталітарна влада.

Фактор п'ятий. В Україні за двадцять років не сформована необхідна більшість національної компетентної, відповідальної еліти, яка б повела народ у вільне, заможне майбутнє, врахувавши історичний досвід і сучасні досягнення людства. Краші (elite — фр.) є в науці, освіті, промисловості, культурі, в конструкторських бюро, сільському господарстві, медицині і т.д. Але вони не об'єднані спільною метою та ідеалами, тому дозволяють не кращим політикам в Європі маніпулювати громадською думкою і грати долею країни. Мабуть, перед одужанням українська еліта проходить період кризи, коли марення, розколи, пасивність, відсутність політичної волі замінюють раціональне мислення і активну дію.

Фактор шостий. Українська економіка все більше переорієнтовується на світовий ринок, хоча час від часу її змушують орієнтуватися на Росію. З часом збалансування економічних інтересів української економіки між Росією і світом відбудеться. Вже сьогодні заможні українці купують власність, відпочивають, вчаться в країнах Заходу, а не на Кавказі, навіть українські олігархи. С часом прийде розуміння, що Україні не потрібні такі обсяги газу, які чомусь держава закуповує у Росії (тут державна бюрократія виступає спекулянтom), потім виробляється грандіозна кількість металу, хімічної продукції, яка йде за кордон, де й залишається лівова частина прибутку, породжуючи українських мільярдерів. Інженери і робітники на металургійних і хімічних підприємствах отримують жалюгідну зарплатню, ресурси України хижацьки втрачаються без врахування інтересів майбутніх поколінь. Чим більше в Україні стає мільярдерів, тим бідніше і безперспективніше стає країна. Безумовно, прозріння еліти і народу відбудеться, але чи не запізно? Коли вже усе

розграбують і вивезуть, а самі грабіжники втечуть за кордон — до Москви, Ізраїлю, Монако або СІЛА.

Які ж сили і механізми можуть розбудити і консолідувати українське суспільство, підштовхнути до самоорганізації і активного захисту своїх інтересів, особливо в постколоніальній ситуації, коли ще наслідки колонізації ні в економіці, ні в політиці, ні в культурі не подолані? Може, історична пам'ять про Голодомор і тотальні репресії, про русифікацію і спроби знищити українську мову і культуру? Це сильні ліки хворому постколоніалізмом суспільству, але недостатні. Тим більше, що їх нейтралізує інформаційна війна проти України і «п'ята» колони.

Мабуть, Україні прийдеться пройти шлях, який проходила Італія. Потрібні будуть свої Гарібальді у політиці, економіці, науці, освіті, які не тільки підвищать рівень національної свідомості, але й піднімуть народ на боротьбу за свою країну і долю, покажуть антидержавникам та сепаратистам їх місце на смітнику історії.

Відносини України з Росією цілком вкладаються в схему відносин «метрополія — колишня колонія з обмеженим суверенітетом». Такі відносини були не тільки у Британській співдружності націй після розвалу Британської імперії, а й у відносинах інших метрополій з буйшими колоніями. Франція і Бельгія за прикладом Великої Британії час від часу вводили свої війська у колишні колонії під час кризових ситуацій. Тільки Алжир, ставши незалежним від Франції у результаті національно-визвольної боротьби, обумовив невтручання у свої справи колишньої метрополії.

Україна нібито теж обумовила невтручання Росії у свої внутрішні справи у державному договорі між Росією і Україною та у ряді міжнародних документів. Але усьому світові відомо, як Росія виконувала і виконує міжнародні договори: тільки до того часу, поки їй це вигідно. Сьогоднішня ситуація демонструє це.

В умовах, коли до влади в Україні прийшла проросійська політична сила, застосовується політика форсованого процесу зближення двох держав: продовжуються договори про існування російської військової бази в Криму, здійснюється економічне вторгнення РФ в економіку України, розширюється інформаційна присутність РФ в інформаційному просторі України і т.д. Отже, це можна витлумачити як здійснення неоколоніалістської політики РФ з допомогою частини політичних сил усередині України. Наскільки успішною буде ця політика покажуть найближчі роки. У всякому разі, в середовищі російських політиків уже сьогодні розповсюджені прогнози про «нову Переяславську раду».

Отже, можна констатувати декілька факторів російсько-українських відносин: по-перше, політико-правові відносини між державами поставлені в цілковиту залежність від торговельно-економічних; по-друге, пролонгація договору про військову базу в Криму порушує Конституцію України, в статті 17 якої наголошується: «На території України не допус-

кається розташування іноземних військових баз»; по-третє, військова присутність Росії в Україні свідчить, що наша країна втягнута в реалізацію стратегічних інтересів РФ і Україна має обмежений суверенітет; по-четверте, в Україні буде загострюватися ціннісний розкол між різними регіонами з питань геополітичної орієнтації, що не буде сприяти внутрішньої стабільності країни. А це відіб'ється у всіх сферах суспільного життя. Таким чином, короткочасна доцільність, пов'язана зі зниженням ціни на газ, але з обмеженням суверенітету України, буде мати довгострокові негативні наслідки для України як напіввассальної країни.

Крім того, обмеження суверенітету України тягне за собою й інший наслідок: Україна залишається в старому «союзному» соціальному просторі з Росією, в тому числі освітньому та інформаційному, і обмежує свої можливості входження в європейський і світовий простір, значною мірою відмовляється від незалежної державної політики. Отже, питання «ціни на газ» негативно впливає на геополітичні перспективи України. При цьому відроджуються надії на відродження Російської імперії шляхом інтеграції в неї України і Білорусі. Без цього відродження імперії неможливо через просту нестачу слов'янського матеріалу для захисту східних територій Росії.

Тому «українське питання» є ключовим для російської політики. Росія готова піти на тимчасові економічні втрати заради стратегічного виграшу.

Безумовно, частина європейських політиків тверезо оцінює загрозу відродження Російської імперії, особливо в країнах так званої колишньої «соціалістичної співдружності». Але сучасні Німеччина і Франція готові грати на неоімперських амбіціях Росії в обмін на відносно дешеві російські ресурси природних копалин, особливо на газ і нафту. Наскільки далекоглядні політики цих країн, теж покаже час.

Ми окреслили лише частину небезпек, які очікують Україну, якщо вона буде дрейфувати в бік посилення постколоніальної політики. Головне тут, що проблеми економічної кризи, економічного суверенітету, гальмування реформи в системі освіти і науки переростуть у кризу державності, і мрія частини російських політиків і українських сепаратистів про «розкол України по Дніпру» набуде рис реальності.

Отже, Україна, не зробивши вирішального вибору в економічній і політичній сферах, не може зробити цього ж вибору в освітній сфері. Не прораховані реальні потреби в спеціалістах для народного господарства і для самої освіти і науки. Не вирішені проблеми трактування історії України: одні версії розробляються академічною наукою, а інші версії викладаються у підручниках, які готує або схвалює Міністерство освіти України. Не вирішені питання викладення державної мови та іноземних мов, починаючи з дитячих садків. Повний нонсенс — випускники-магістри не знають світових іноземних мов, окрім російської, коли увесь світ розмовляє англійською, французькою, іспанською. Про яке

Микола Михальченко. Постколоніальний синдром на пострадянському просторі...

включення молодих спеціалістів у світовий освітній простір можна говорити? Через посередника — Росію?

Освітня система України розколота: з одного боку влада орієнтує на інтеграцію з Росією; з іншого — Україна є учасницею Болонського процесу. Але обидва фактори: російський і європейський є зовнішніми. А домінувати потрібен внутрішній — потреби та інтереси внутрішньої політики, національної економіки, культури, науки, самої освіти. Тому подолання постколоніального синдрому і створення української за змістом і формою системи освіти є необхідною умовою прогресивного розвитку України.

Николай Михальченко. Постколониальный синдром на постсоветском пространстве и пути развития образования.

В статье рассмотрены сценарии суверенизации некоторых постсоветских республик. Особое внимание уделено преодолению постколониального синдрома в Украине, а именно в системе образования.

Mykola Mykhalchenko. Post-colonial Syndrome in the Post-Soviet Region and the Way of Education's Development.

The scenario of some post-Soviet republics acquisition of sovereignty is examined in the article. The author pays attention to overcoming the post-colonial syndrome in Ukraine, in the system of education.